

De korte oorlog van kornet De Vlaming

het oorlogsdagboek van F.W. de Vlaming

inleiding en nawoord door Frank Oosterboer

Dit dagboek verscheen in 2020 op [www. de winkelhaak.net](http://www.dewinkelhaak.net)

Op militair terrein worden de vijf oorlogsdagen van mei 1940 vooral herinnerd om de gevechten. Maar grote delen van het Nederlandse leger zagen niet of nauwelijks actie, zij bevonden zich op de 'verkeerde' locaties of werden teruggetrokken voordat het tot vuurcontacten met de Duitsers kon komen. Hoe was het voor deze militairen die wel vijf spannende en vermoeiende dagen meemaakten? Kornet de Vlaming van II-3 Regiment Artillerie zou geen kanon laten afvuren, maar maakte op een heel andere manier kennis met de realiteit van de oorlog.

Fredrik Willem de Vlaming was in 1938 voor de vervulling van zijn militaire dienstplicht opgekomen in Ede, waar hij op de Bergansiuskazerne bij de School Reserve Officieren Bereden Artillerie werd opgeleid tot kornet.¹ Waarschijnlijk is hij na zijn opleiding en plaatsing bij een parate eenheid niet afgezwaaid vanwege de algehele mobilisatie in augustus 1939.

De Vlaming tijdens zijn opleiding.

In mei 1940 bevond hij zich ten zuidoosten van 's-Hertogenbosch met de derde batterij (Ravenswaaij) van de IIe Afdeling van het 3e Regiment Artillerie (3 RA). Dit regiment maakte onderdeel uit van de 5e Divisie, die op zijn beurt een onderdeel van het IIIe Legerkorps vormde. Na de doorbraak op 10 mei van de Peel-Raamstelling door een Duitse pantser trein en de ontplooiing van vijandelijke troepen, trok het Nederlandse leger zich terug. De verdedigers van de Peel-Raamstelling achter de Zuid-Willemsvaart, het IIIe Legerkorps volgens plan naar het noorden om de grote rivieren over te steken ten einde de vesting Holland te versterken. Het noorden van Noord Brabant was daarmee ontruimd.

Terwijl het IIIe Legerkorps wegtrok, rukten

¹ De laagste officiersrang bij artillerie, cavalerie en mareschaussee, elders in het leger aangeduid als vaandrig.

de Duitsers ongehinderd ten zuiden van hen op om hun parachutisten die de Moerdijkbruggen hadden veroverd te hulp te schieten en door te stoten naar Rotterdam. Kornet de Vlaming zal zich hier waarschijnlijk niet van bewust zijn geweest, militairen zien over het algemeen maar een klein deel van het totaal. Wat De Vlaming meemaakte schreef hij direct na de oorlog in een haast afstandelijk en feitelijk verslag, waarin per dag de bijzonderheden werden vermeld.

Dagboek II-3 RA²

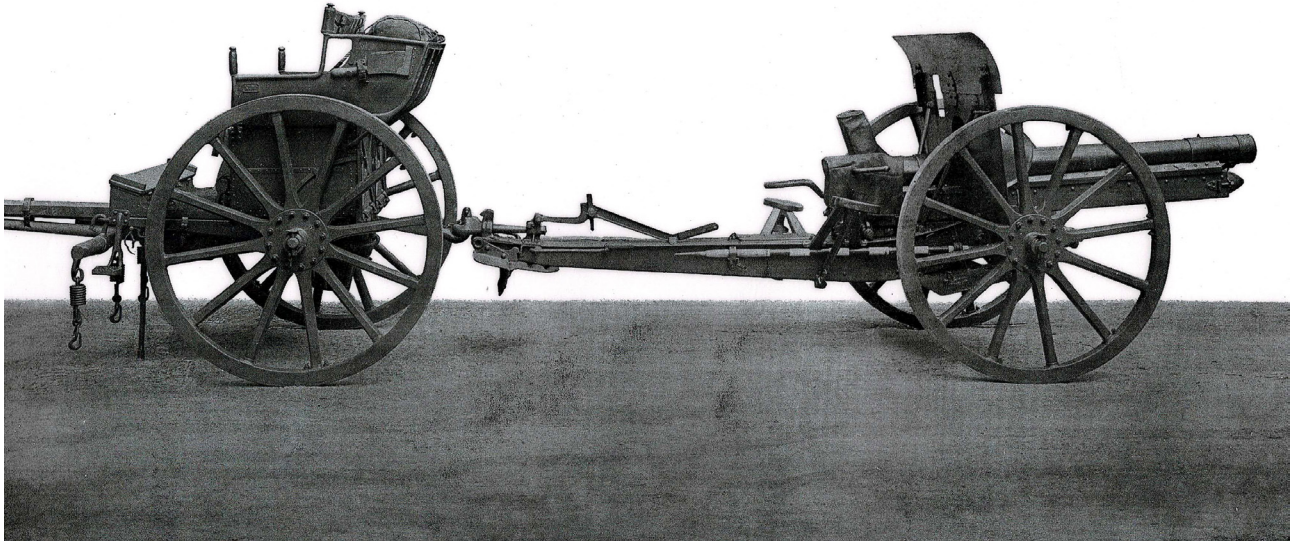
10 mei 1940

Vanaf het kriecken van de ochtend komen grote aantallen Duitse vliegtuigen over St. Michielsgestel, waar de afdeling gelegerd is. Om 4.40 uur komt het bericht dat grensoverschrijding heeft plaats gehad en dat gereed moet worden gemaakt voor afmars in noordelijke richting. Later komt het bevel: om 9 uur gereed voor afmars in de richting van 's-Hertogenbosch. Door velen wordt geluisterd naar nieuwsberichten van het A.N.P. om 8 uur en met ontroering wordt de proclamatie van H.M. de koningin aangehoord. Om 8.30 staat de hele afdeling gereed op de verzamelplaats. De stemming is uitmuntend. Om 9.15 wordt afgemarcheerd. Tussen de onderdelen zijn secties zware mitrailleurs gevoegd. De afdeling marcheert tussen de colonne van 13 RI.³ Na een korte rust wordt 's Bosch bereikt. Dwars door de stad heen gaat de mars en dan komt de colonne op de grote rijksweg naar Hedel. In Den Bosch zelf wordt ons door de inwoners limonade, chocolade en rookgerei aangeboden, wat door de jongens graag aanvaard wordt.

Bij de brug bij Hedel komt eerst recht het luchtgevaar. Een tweetal paarden van de batterij Ravenswaaij wordt door scherven en mitrailleurskogels getroffen. Dit zullen niet de enige paarden zijn die

² Tweede afdeling van het 3e Regiment Artillerie. De vooroorlogse schrijfwijze van het dagboek is omgezet in hedendaags Nederlands.

³ Het 13e Regiment Infanterie was eveneens onderdeel van de 5e Divisie.

Een stuk 7 Veld achter een caissonvoorwagen. Dit geschut dat in 1904 werd ingevoerd bij de landmacht was door Krupp gemaakt. Het had een kaliber van 7,5 centimeter en een maximale dracht van 9,3 kilometer.

deze batterij verliest! Tijdens de mars bereikt ons het bericht dat de afdeling in stelling moet komen, niet op de plaats geweest door de Divisie-Artillerie-Commandant, doch meer westelijk, bezuiden Kerkwijk. In het open polderlandschap ten noorden van Ammerzoden wordt met de afdeling lange tijd gewacht op de afdelingscommandant, die nog niet weet van de verandering van stellinggebied. Gelukkig schijnt de afdeling niet te worden opgemerkt door de vele, over ons heen vliegende machines; zij wordt althans niet bestookt. Wel vliegen ons de scherven zo nu en dan om de oren welke afkomstig zijn van het voortdurend in actie zijnde luchtafweergeschut bij de brug. Gelijktijdig wordt onze autotrein aangevallen door vijf vijandelijke toestellen. De auto's worden doorzeefd met kogels, het personeel dekt zich en beantwoordt het vuur. Een vliegtuig wordt getroffen en stort neer.

Na terugkeer van de afdelingscommandant wordt de nieuwe stellingplaats zeer vluchtig verkend en wordt deze niet ideale stelling ingenomen op de Achterdijk en omgeving. De afdelingsstaf vindt een onderkomen in een lege zuivelfabriek De Bommerwaard. De gevechtstrein, de munitiewagens en caissons⁴ van de gevechtsbatterijen, alle paarden en beredenen worden ondergebracht in Kerkwijk.

⁴ Caissons waren licht gepantserde munitiekisten op een eenassig wielstel.

Verwacht wordt dat 's nachts zal worden afgemarkeerd. Eerst luidt het bevel: afmars om 24 uur, later wordt dit gewijzigd in 22 uur. De afmars wordt hierdoor gehaast. Ruim een uur over tijd vindt deze eindelijk plaats bij diepe duisternis. Het gaat in de richting van de Waal. Om het verhaast vertrek laat de batterij Visser een in de modder gezakte vuurmond achter en de batterij Ravenswaaij een caissonvoorwagen.⁵ De resterende voertuigen vormen samen een caisson welke voorlopig met eerstgenoemde batterij meerijdt.

Eerst gaat het naar Brakel en vervolgens naast de Waal naar Zuilichem waar een tientonspon-tonbrug is geslagen en waaroverheen de afdeling veilig de overzijde bij de plaats Herwijnen bereikt. In snel marstempo gaat het dan voort teneinde om in het daglicht de nieuwe stelling, welke door de afdelingscommandant noord van Hellouw was geprojecteerd, te bereiken. De afdelingscommandant, vooruitgegaan ter verkenning van het een en ander, brengt in Herwijnen het bericht dat op de aangegeven plaats niet in stelling kan worden gekomen; oorzaak: te smalle wegen en drassig terrein.

⁵ Zes paarden trokken de zogenaamde caissonvoorwagen waarop drie kannoniers konden zitten, aan deze wagen was het stuk geschut 7 Veld gekoppeld. Bij dit stuk hoorde nog een zesspan met een caissonvoorwagen en hieraan gekoppeld een caissonachterwagen.

Besloten wordt in de boomgaarden van Gellicum dekking te zoeken en aldaar eventueel in stelling te komen. Een hindernis is nog te overwinnen: de Nieuwe Weg, die recht naar het noorden loopt in de richting van Asperen blijkt reeds een twintigtal centimeters onder water te staan door inundatie.

11 mei 1940

Bij het daglicht wordt Gellicum bereikt, waar van te voren een opstelling van voertuigen en paarden door de afdelingscommandant was verkend. Deze komen in grote, bloeiende boomgaarden, de manschappen in de omliggende boerderijen. Na een korte rust wordt om 9 uur aan de onderdelen bevel tot stellingname gegeven aan de zuidgrens van de boomgaarden. De batterij Ravenswaaij blijkt niet in stelling te kunnen door het opkomende water. De gehele dag blijft de afdeling in afwachting of de door commandant 13 RI gevraagde vuren zullen worden afgegeven. 's Avonds wordt gemeld dat de vijand is geland aan de noordelijke oever van de Waal. Met moeite wordt in de nacht verbinding verkregen met de commandant 13 RI. De nacht van 11 op 12 mei verloopt verder rustig.

12 mei 1940

Ook de Pinksterzondag was voor de afdeling een dag zonder bijzonderheden. De batterij Ravenswaaij vindt een nieuwe stelling ± 700 m. oost van Gellicum Om 21 uur komt het bevel tot afmars naar Beesd in verband met het feit dat door het drassig worden van het terrein de stellingen niet langer te handhaven waren. Er wordt echelonsgewijze van stelling veranderd. Staf, eerste en tweede batterij vertrekken om 22.30; de derde batterij vertrekt om 24.00 uur wanneer de tweede batterij in de nieuwe stelling is aangekomen. De batterijen vinden hun nieuwe stellingen zuid van Beesd. De staf legt zich in Café Kroese.

13 mei 1940

Om 0.00 uur vertrekt ook de afdelingscommandant van zijn post te Gellicum. Onmiddellijk na aankomst in Beesd brengt hij een bezoek aan de majoor Weber van I-26 RI, welk onderdeel gedecimeerd werd bij de strijd bij het Maas-Waalkanaal. De patrouilles van dit onderdeel worden zeer streng gelopen en onze mannen worden thans nogmaals extra streng geïnstrueerd op wachtwoord en herkenningsteken. Bij het aanbreken van de dag worden nauwkeurig dekking en camouflage van

de batterijen in ogenschouw genomen. Het blijkt dat de brug over de Linge reeds herhaaldelijk het mikpunt van vliegers is geweest.

In de loop van de morgen wordt een nieuwe stelling verkend bij Erichem, even ten zuiden van Buren. 's Middags gaat het personeel van de batterijen de stellingen daar voorbereiden. Echter om 14.00 uur komt van de commandant 3 RA het bevel: gereedmaken voor afmars in westelijke of zuidwestelijke richting; hedenavond 20.00 uur. Later krijgt de afdeling order om 21.00 uur te vertrekken. Tenslotte wordt deze tijd weer vervroegd tot 20.00 uur en krijgt de afdeling als doel op naar Asperen te gaan. Van het marsbevel moet de afdelingscommandant zich wenden tot de commandant 13 RI. Van deze commandant krijgt hij bevel met de afdeling naar Arkel te vertrekken. Bij het invallen der duisternis vangt opnieuw een nachtelijke mars aan, thans langs de door de maan beschenen Linge. (Opmerkelijk is het hoeveel orders en tegenorders er ontvangen worden en hoe vaak andere gewijzigd werden!)

14 mei 1940

Om 1.00 uur wordt Arkel zonder incidenten bereikt, hoewel onderweg bericht komt dat parachutisten gedaald zijn aan de zuidelijke oever van de Linge. De afdelingscommandant maakt de mars niet mee doch begeeft zich naar Meerkerk waar de commandant Brigade G gevestigd zou zijn. Het lukt hem met deze autoriteit na lang zoeken telefonisch verbinding te krijgen. In Arkel aangekomen ontvangt de afdeling het bevel niet aldaar te blijven, maar door te marcheren naar Schelluinen alwaar stelling zou moeten worden genomen; front West.

De afdeling trekt verder totdat blijkt dat alle bruggen van het Merwedekanaal openstaan in verband met voortdurend voorbij varende pontons. De bruggen blijven voor verkeer gesloten tot 6 uur en de brugwachters en de militaire posten zijn niet bereid de bruggen te openen. De afdelingscommandant die wel de overkant heeft weten te bereiken, is naar voren om de stelling te verkennen. Door de batterijcommandanten wordt beraadslaagd wat gedaan moet worden en tenslotte neemt de oudste batterijcommandant, tweede luitenant E. de Visser het besluit niet bij de gesloten brug het daglicht af te wachten en een gemakkelijke prooi te worden voor vliegtuigen, doch terug te keren naar Arkel en dekking te zoeken in de boomgaarden. Enigszins moedeloos en verward door de verschillende opeenvolgende orders trekt de afdeling terug. Ten zeerste vermoeid en door

Dode paarden na de luchtaanval op 14 mei.

en door koud dekken mensen en paarden zich. In verband met het feit dat nog niet vaststaat wat er gaat gebeuren, mogen de manschappen geen kwartier maken en blijven liggend en hangend slapen in de kille mist, terwijl langzaam het daglicht en daarmee het vlieggevaar nadert.

Na een twee uur wachten voegt zich om 6.00 uur de de afdelingscommandant zich weer bij de afdeling en geeft bevel toch naar Schelluinen te gaan en nu bij daglicht. De bruggen staan thans open en in verband met het daglicht marcheert de afdeling nu met grote tussenruimten, zowel tussen de voertuigen als tussen de onderdelen. Alles komt behouden in Schelluinen aan. De afdelingsstaf betreft haar commandopost in de oude pastorie te Schelluinen. Een voor een trekken de batterijen voorbij om hun stellingen te betrekken. De batterij Ravenswaaij is de laatste en heeft moeite om in stelling te komen daar een afdeling 12 Lang⁶ de weg verspert.

Dan verschijnen boven de Kanaaldijk zeven Duitse jagers. Ronkend vliegen zij nader en maken enige zwenkingen boven de stellingen en beginnen dan hun duikvluchten. Knetterend ratelen de mitrailleurs, herhaaldelijk keren de toestellen terug en verrichten hun dodelijke duikvluchten. Dan sterft

het enerverend geluid weg. Een telefoontje naar de verschillende batterijen: het blijkt dat de batterij Ravenswaaij drie doden en zeven gewonden heeft, de batterij Van Vliet heeft drie gewonden, terwijl een twintigtal paarden gedood is of afgemaakt moet worden.⁷ Het blijkt dat het luchtgevaar onzerzijds nauwelijks bestreden is. (de lichte mitrailleur van de batterij Ravenswaaij stond machteloos tegenover het geweld van de zeven toestellen). Commandant vak evenwel zendt, na een verzoek om 15.30 uur, één (zegge een) peloton luchtdoelmitrailleurs.

De morgen en de middag kruipen voort: uit verschillende berichten wordt langzamerhand duidelijk in welke situatie het westelijk front waarvan onze afdeling een onderdeel is, verkeert. Tot overmaat van ramp dringt in de loop van de middag het bericht door dat onze koningin met de ministers naar Engeland is gegaan. Dit werkt verlamdend op de troep. Allerwegen wordt dit feit druk besproken. Zo valt de avond. Om 19.00 uur klinkt plotseling uit de radio het bericht dat Nederland de wapenen neerlegt. Grote ontroering maakt zich van allen meester. Verschillende kunnen hun tranen niet bedwingen. Bang echter om het zich verlaten op geruchten en radioberichten gaan de afdelingscommandant en zijn adjudant op bevestiging van dit bericht uit bij

⁶ Kanon met een kaliber van 125 mm dat in 1878 bij de vestingartillerie was ingevoerd. Bron nl.wikipedia.org/wiki/Stuk_12-lang-staal, bezocht op 11-11-2018.

⁷ Als gevolg van de aanval viel ook een burgerdode te betreuren, een inwoner van Schelluinen. Bron: Studio Pieter Mulier, *II-3 R.A.*

de commandant 13 RI, die hen het bericht schriftelijk toont. De capitulatie blijkt een feit.

15 mei 1940

Tijdens de ochtend worden de wapens en de munitie ingenomen. 's Middags bewijst de afdeling de laatste eer aan haar gesneuvelden. Tussen twee hagen van personeel van de afdeling trekt de rouwstoet. Voorop zes trompetters te paard, die langzaam de Modelmarsch blazen. Dan twintig ruiters onder commando van de kornet Zimmerman, vervolgens de verkenningsauto met zijn last en tenslotte de twintig ruiters onder commando van kornet de Vlaming.

De volgende dagen staan in het teken van de liquidatie. De kanonnen worden afgeleverd in de vluchthaven te Gorinchem en in de grote ruimen van rijnkaken verdwijnt de Nederlandse artillerie.

Nog in 1940, enkele maanden na de luchtaanval, werd dit monument opgericht in Schelluinen op de plek waar de doden waren gevallen. Na de oorlog werd het verplaatst en vindt er jaarlijks op 4 mei de officiële dodenherdenking plaats.

24 mei 1940

Precies negen maanden nadat de mobilisatie een feit geworden is, krijgt 50% van alle reserve- en dienstplichtigen toestemming om met groot verlof te gaan.

Schelluinen, 27 mei 1940

Nawoord

Vrijwel direct na het staken van de krijgshandelingen kregen Nederlands officieren, en soms ook onderofficieren en manschappen, opdracht om verslag te doen over de inzet van hun onderdelen. Ook kornet de Vlaming schreef een verslag op gelinieerd papier met op iedere pagina de aanduiding 3-II-3 R.A. onder een logo met gekruiste kanonslopen. Dit werd in zijn nalatenschap terug gevonden.

In 1980 werd een reünie gehouden in Schelluinen door de tweede afdeling van 3RA en ter gelegenheid hiervan werd een brochure uitgebracht met diverse dagboeken en gevechtsverslagen. Opmerkelijk genoeg is een van deze verslagen, getiteld: "Uit het privédagboek van de kapitein-adjutant van II-3 R.A.", in opzet en taalgebruik haast een kopie van het dagboek van De Vlaming. Er zijn wel verschillen die doen vermoeden dat het dagboek van De Vlaming authentiek is en niet gekopieerd. Zo werd de tocht door Den Bosch waarin de manschappen door burgers getraakteerd werden op chocola en sigaretten wel door de kornet, maar niet door de kapitein-adjutant beschreven. Ook de kritiek van De Vlaming aan het eind van de 13e mei over orders en tegenorders komt niet voor bij de kapitein. Waarschijnlijk heeft deze laatste het dagboek van De Vlaming en andere officieren gebruikt om zijn eigen verslag te schrijven.

Voor De Vlaming was de oorlog in deze vorm afgelopen. Hij zou later onderduiken maar was voor zover bekend niet betrokken bij verzetsactiviteiten. Direct na de oorlog studeerde hij bouwkunde aan de Technische Hogeschool Delft. Hij werkte na afstuderen enkele jaren in Zwitserland en startte in 1952 samen met anderen een eigen architectenbureau in Amsterdam en later in Utrecht. Hij overleed in 2000 kort na zijn 81e verjaardag in zijn woonplaats Laren.⁸

Met dank aan zijn dochter mw. Frederiek de Vlaming voor het dagboek en de foto's.

⁸ Bronnen: Mw F. de Vlaming en <https://zoeken.hetnieuweinstituut.nl/nl/personen/>

Geraadpleegde literatuur:

Amersfoort, H., Kamphuis, P., (red), *Mei 1940, De strijd op Nederlands grondgebied*, Boom, 4e herziene druk

Koninklijke Landmacht, *Handboek 6-00, Het Wapen der Artillerie Geschiedenis en Traditie*, 1e druk 2003

Studio Pieter Mulier, *II-3R.A., 1940-14 mei-1980*, Uitgeverij/drukkerij De Ram, Amstelveen, z.j.

Illustraties:

F.W. De Vlaming

Historische Verzameling Korps Veldartillerie